استادان دانشکده هنر دانشگاه تهران، در سلسله نشست های «الهیات هنر و رسانه» در مشهد بیان کردند

الهیات؛ منبعی بنیادین در هنر دینی

عکس: امیرمحمد متین‌نور/شهرآرا

ریحانه موسوی

گزارش خبری

امروز زبان هنر و رسانه یکی از زبان های مهم برای ترویج معارف دینی و اسلامی است و باتوجه به نفوذ هنر و رسانه و کارکرد این دو در ترویج معارف دینی، لازم است نسبت الهیات با هنر و رسانه تبیین شود؛ به همین دلیل اداره فضای مجازی دفتر تبلیغات اسلامی خراسان رضوی، باتوجه به نسبت بین معارف دینی و الهیات اسلامی باهنر و رسانه، اقدام به برگزاری سلسله نشست های «الهیات هنر و رسانه» کرده است. دومین نشست از سلسله نشست های «الهیات هنر و رسانه»، پنجشنبه ۱۷اسفند با حضور حسن بلخاری، مدیرگروه مطالعات عالی هنر دانشگاه تهران، با موضوع تأملی در مفهوم و ماهیت الهیات هنر و همچنین با حضور هادی ربیعی، عضو هیئت علمی دانشکده مطالعات نظری دانشگاه هنر، با موضوع نسبت الهیات و زیبایی شناسی در حکمت سینوی، در دفتر تبلیغات اسلامی استان برگزار شد.

فلسفه؛ رأس مطالعات نظری هنر

دکتر حسن بلخاری، مدیرگروه مطالعات عالی هنر دانشگاه تهران، در ابتدای این نشست با بیان اینکه ما الهیات را یکی از مراجع اصلی مطالعات نظری هنر می دانیم، گفت: در حوزه الهیات، پاره‌ای مراجع بنیادین داریم که هنر، هم از آن ها نشئت می‌گیرد و هم از طریق آن ها تفسیر می شود، بنابراین این مراجع هم خاستگاه بوده اند و هم رویکردی برای فهم هنر هستند.

وی فلسفه را رأس مراجع مطالعات نظری هنر خواند و افزود: در حوزه فلسفه به ویژه فلسفه غرب، فیثاغوریان تأملاتی جدی را شروع می‌کنند و اخوان الصفا آن را پیگیری می‌کنند که در تمدن اسلامی به ویژه در حوزه موسیقی و سماع، اثر بسیار مهمی را می‌گذارد که در جای خود بحث برانگیز است.

بلخاری با اشاره به اینکه تأملات بسیار جدی در باب مسائل هنری مانند رنگ، خیال، تخیل و نور وجود دارد، تصریح کرد: بعد از حکمت، فلسفه قرار دارد و تفاوت این دو در این است که حکمت، صرفا از عقل به عنوان منبع و مرجع دریافت ها و ادراک های خود استفاده نمی‌کند و ما در آن شهود را به رسمیت می شناسیم.

استفاده از حکمت هنر به جای فلسفه هنر

نویسنده کتاب «فلسفه، هندسه و معماری» بر این باور است که در حوزه هنر دینی، متفکران معاصر سعی می‌کنند از حکمت هنر به جای فلسفه هنر استفاده کنند.

وی اظهار کرد: بعد از حکمت هنر الهیات را داریم که بی شک یکی از منابع بنیادین به ویژه در حوزه هنر دینی است؛ یعنی کاملا مسلم و پذیرفته شده است که الهیات به حوزه هنر ورود کرده است. او که حدود چهل سال است در حوزه مطالعات نظری هنر فعالیت می‌کند، حضور الهیات در هنر را هم تأسیسی دانست و هم تقریری و یادآوری کرد: به نظر می رسد در برخی موضوعات، اسلام و اندیشه اسلامی ورود تأسیسی به حوزه هنر کرده و تلاشی که در جهت دفع و رفع شمایل ها کرده، رویکردی تأسیسی است. در زمینه هایی نیز رویکرد ادیان به ویژه اسلام به حوزه هنر، رویکرد تقریری بوده است.

وی ادامه داد: در تقریر، تمدن اسلامی به ویژه وقتی وارد سرزمین های مختلف شده است، حوزه هنر را متناسب با دیدگاه های خود بازتولید کرده و پذیرفته است. ورود الهیات به هنر، همیشه تأسیسی نیست؛ یعنی در قرآن یا روایات، می توان آیه یا روایتی را پیدا کرد که رسما در حوزه هنر، هم محتوایی، هم فرمی ورود کرده است، حتی گاهی قرآن هم ورود فرمی به حوزه هنر و معماری کرده است.

> دکتر حسن بلخاری: ورود الهیات به هنر، همیشه تأسیسی نیست؛ یعنی در قرآن یا روایات، می توان آیه یا روایتی را پیدا کرد که رسما در حوزه هنر، هم محتوایی، هم فرمی ورود کرده است

بررسی نظر مذاهب در حوزه زیبایی شناسی

این استاد دانشگاه، «بودیسم» را که به عنوان یکی از مذاهب جهان مطرح است، مذهبی بدون رویکرد درباره تصویر دانست و بیان کرد: این مذهب، تصویر را رد می‌کند، اما در اثر دیالوگی که با «هندوئیسم» و «برهمائیزم» پیدا می‌کند، با وجود اینکه از جهات کلی با این دو در تضاد است، در حوزه تصویر و معماری، متأثر از «برهمائیزم» است و برخی ایده ها را تقریر می‌کند.

این موضوع در مورد تمدن اسلامی به شدت برجسته تر است. هنگامی که اعراب وارد ایران شدند، در حوزه نقاشی فرمی را با خود نیاوردند؛ زیرا بدون فرم بودند و چیزی به نام میراث تصویری با خود نداشتند؛ به همین دلیل میراث تصویری ایران را که بسیار برجسته است، تقریر کردند. در تبیین موضوع الهیات اسلامی با هنر، گاهی بنیاد ها تقریری است؛ مثل مواردی که متناسب با اخلاق بوده است. بلخاری بیان کرد: در توجه فقه هنر به الهیات هنر در قلمرو فوق فقهی، نسبت وسیعی میان فقه و الهیات برقرار نیست. این موضوع در تمام جهان ادیانی وجود دارد و فقط مختص ما نیست؛ به همین دلیل نگاه به هنر، نگاهی سلبی است. وی با تأکید بر اینکه برای ادراک دقیق فقه هنر، به شدت ضرورت دارد که یک دوره کامل فلسفه هنر را بگذرانیم، بیان کرد: تا جهان هنر مشمول ادراک کامل فقیه قرار نگیرد، حکم فقیه در حوزه هنر ابتر خواهد بود و این چیزی است که عیناشاهدش هستیم. نقش الهیات در فقه، برجسته کردن عقبه معرفتی فقه است. من فقه را به عنوان عامل صیانت، حفاظت و نگهبانی به شدت قبول دارم.

هنر؛ در امتداد فلسفه نظری و عملی

بلخاری با بیان اینکه ارسطو کاری استثنایی در باب اثبات هستی شناختی هنر کرده است، گفت: این فیلسوف بر این نظر است که انسان سه ساحت دارد که به یکدیگر وصل هستند؛ ساحت اول، تئوری که یعنی نظر کردن و ایده پردازی. دوم عمل و سوم ابداع که غایت آن هنر است، بنابراین از دیدگاه معلم اول، هنر در امتداد فلسفه نظری و عملی قرار می‌گیرد و رشد متوازن این سه ساحت، انسان برتر را می سازد.

وی با ارائه مثال هایی از ورود تأسیسی الهیات به هنر اذعان کرد: از دیدگاه برخی منتقدان ادیان، اسلام ورود تأسیسی به هنر ندارد، بلکه ورود تقریری دارد، بنابراین چیزی به نام هنر اسلامی وجود ندارد. برخی منتقدان نیز معتقدند اگر دینی رویکرد تأسیسی به حوزه هنر نداشته باشد، آن دین بدون هنر است.

بلخاری یادآوری کرد: ابن سینا در یکی از آثار خود، بحثی استثنایی دارد و مراتب عقل را بر بنیاد «ا... نور السماوات والارض» تحلیل می‌کند؛ یعنی تفکر مسلمان مبتنی بر نور بود؛ چه در الهیات قرآنی و چه فلسفی. برخی بدون اینکه ورودی به دنیای هنر داشته باشند، نکاتی را بیان می‌کنند که جهان هنر متوجه آن نمی شود؛ زیرا از منظر دیگری به آن می نگرند. باید در این میدان بود و حرف زد تا سخن نفوذ پیدا کند. این موضوع شامل فقه فلسفه الهیات می شود و این گونه است که حضور الهیات در هنر شکل می‌گیرد.

نسبت الهیات و زیبایی شناسی در حکمت سینوی

هادی ربیعی، عضو هیئت علمی دانشکده مطالعات نظری دانشگاه هنر، در دومین نشست از دومین روز برگزاری این نشست ها، به بررسی نسبت الهیات و زیبایی شناسی در حکمت سینوی پرداخت. او در بخش اول سخنانش گفت: زیبایی شناسی یک رشته فلسفی مستقل است که از اواسط قرن هجدهم میلادی شکل گرفت و یک فیلسوف آلمانی به نام «الکساندر گوتلیب باومگارتن» آن را پایه‌گذاری کرد و به بحث در باب هنر و زیبایی پرداخت. از آن به بعد، فیلسوفان متعددی درباره موضوع زیبایی شناسی آثار تأمل برانگیزی را ارائه دادند.

وی افزود: وقتی غربی ها در مورد تاریخ زیبایی شناسی بحث می کنند، به دیدگاه های فیلسوفان یونانی و مسیحی می پردازند. این موضوع سؤالی را در ذهن من ایجاد کرد که آیا فیلسوفان اسلامی مانند فارابی، ابن سینا، سهروردی، ملاصدرا، ابن رشد و... دیدگاه هایی درباره فلسفه هنر و زیبایی دارند یا خیر؟ فیلسوفان غربی علاوه بر اینکه در برخی از این کتاب ها چیزی درباره فیلسوفان اسلامی نمی نوشتند، آن را بازگویی و تکرار سخنان افلاطون و ارسطو می دانستند، در حالی که فیلسوفان مسلمان اتفاقات بسیار بدیع و مهمی را مطرح کرده اند که فیلسوفان غربی تحت تأثیر آن ها هستند.

> هادی ربیعی: نوع شنیدن ماست که عادت را به وجود می آورد. به همین دلیل استادان خوشنویسی، هنرجویانشان را از دیدن هر خطی منع می کردند؛ زیرا چشم می بیند، فکر عادت می کند

این استاد دانشگاه با بیان اینکه برخی فیلسوفان در مورد فلسفه زیبایی بحث خود را به زیبایی های هنری محدود می کنند و به زیبایی طبیعی نمی پردازند، بیان کرد: هگل، درس گفتارهای مفصلی در باب زیبایی دارد و می‌گوید: «من فقط به زیبایی هنری می پردازم.» جالب است که او شأن زیبایی هنری را بالاتر از زیبایی طبیعی می داند، اما بسیاری از فیلسوفان می‌گویند زیبایی طبیعی بررسی شدنی است. تعدادی از فیلسوفان معاصر، بحث خود را به زیبایی های محسوس محدود می‌کنند. زیبایی محسوس یعنی مادی اما برخی فیلسوفان می‌گویند زیبایی فقط محسوس و مادی نیست. وی بر این باور است که در ادیان مختلف، از جمال، حسن و زیبایی نه فقط زیبایی های محسوس بلکه زیبایی های غیرمحسوس صحبت می شود. او که کتاب ها و مقالات متعددی را در زمینه هنر به چاپ رسانده است، با بیان اینکه در دوران مدرن برخی فیلسوفان معتقدند زیبایی در عالم خارج تحقق ندارد و وابسته به ذهن است، گفت: وقتی ما یک تابلوی نقاشی را از استادی برجسته می بینیم و آن را با یک نقاش تازه‌کار مقایسه می‌کنیم، حکم به زیبایی اثری که استاد برجسته کشیده است، می دهیم؛ زیرا ذوق ما معیاری دارد.

تناسب در زیبایی شناسی

وی با اشاره به بحث تناسب در زیبایی شناسی اظهار کرد: ابن سینا می‌گوید: «زیبایی، مبتنی بر تناسب مقتضی است.» مثلا ممکن است در یک مجسمه، هر دو چشم با یکدیگر نسبت داشته باشند اما باید دید با کل آن صورت نیز تناسب دارند یا خیر. ابن سینا ملاک زیبایی را در وحدت می بیند و می‌گوید: «هرقدر موجودی متناسب‌تر باشد، به وحدت نزدیک‌تر است.» وقتی رنگ ها در تناسب با یکدیگر قرار می‌گیرند، نوعی وحدت را تشکیل می دهند.

ربیعی با بیان اینکه ارسطو رساله ای به نام بوطیقا یا فن شعر دارد، تصریح کرد: این رساله در قسمت مجموعه آثار منطقی ارسطو قرار گرفته است. وقتی فیلسوفان اسلامی مانند فارابی، ابن سینا و ابن رشد به رساله فن شعر رسیدند، گفتند ما مقلد تام ارسطو نیستیم، بلکه سخن او را می شنویم و در آن تأمل می‌کنیم.

زیبایی شناسی در دوران معاصر

او زیبایی شناسی را در رویارویی با دیدگاه های مختلف دانست و ابراز کرد: در زیبایی شناسی معاصر، بسیاری از حوزه ها را به گونه ای دیگر می بینند؛ مثلا برخی آثار هنری وجود دارند که به آن ها Readymades یا اشیای حاضر و آماده می‌گویند؛ بدین معنا که یک وسیله در نمایشگاه هنر مفهومی قرار می‌گیرد، بدون اینکه کاری روی آن انجام گرفته باشد؛ به عنوان مثال کارهای مارسل دوشان بسیار مشهور و گران قیمت است که این کار فلسفه متفاوتی دارد.

ربیعی در پایان با اشاره به رساله موسیقی ابن سینا توضیح داد: در این رساله، موضوع مورد بحث این است که برخی موسیقی ها علاوه بر لذت بخش نبودن برای مخاطب، خسته‌کننده است. نوع شنیدن ماست که عادت را به وجود می آورد؛ به همین دلیل باید حواسمان باشد که چه چیزی می شنویم. شنیدن هرچیزی خوب نیست و ذائقه را خراب می‌کند. استادان حوزه موسیقی، شاگردان خود را از شنیدن برخی چیزها منع می‌کردند. همچنین استادان خوشنویسی، هنرجویانشان را از دیدن هر خطی منع می‌کردند؛ زیرا چشم می بیند، فکر و عادت می‌کند.

مستند «الکافی» با حضور کارگردانش در مشهد اکران شد

حفظ میراث شیعه با هنر تصویر

رضا میرزاده

درنگ

مستند سینمایی «الکافی» مشتمل بر روایتی درباره سرگذشت کتاب «الکافی»، شامگاه چهارشنبه در پردیس سینمایی هویزه مشهد اکران شد. این مستند، محصول مرکز گسترش سینمای مستند، تجربی و پویانمایی است که مسعود طاهری به عنوان کارگردان در آن تلاش کرده است بخشی از سیر تطور اندیشه شیعه را در قالب سرگذشت نگارش یک کتاب، به تصویر بکشد. مستند یادشده، در شهر های تهران و قم نیز برای مخاطبان به نمایش درآمده است.

طاهری که کارگردانی را در سال ۱۳۸۲ آغاز کرده و پس از یک تجربه داستانی بلند با نام «حصه رحمت» به کار ساخت مستند رو آورده است، تجربیات دیگری نیز در زمینه ساخت مستند دارد که ازجمله آن ها می توان به مستند های «شرقی» درباره زندگی و آثار توشی هیکو ایزوتسو، فیلسوف ژاپنی، و «مستشرق» درباره زندگی و آثار هانری کربن، مستشرق و فیلسوف فرانسوی، اشاره کرد. او همچنین مستند های تلویزیونی درباره مرحومان سیدابوالحسن حافظیان، حسین الهی قمشه ای، حسن حسن زاده آملی و سیدجلال الدین آشتیانی ساخته است.

مسعود طاهری ضمن اشاره به مهم ترین نقاط مورد توجه شیعه در اوایل قرن چهارم هجری ازجمله کوفه، قم، ری و بغداد، به حوادث پیشینی و زمینه های نگارش این کتاب، اشاره و تلاش می‌کند سیر تطور اندیشه شیعه را برای مخاطب به تصویر بکشد.

نویسنده و کارگردان «الکافی» اعتقاد دارد که ساخت این گونه آثار مستند، می تواند علاوه بر شناخت افراد و کتاب های مهم و تأثیرگذار بر تاریخ شیعه، جامعه مخاطب را به مطالعه بیشتر برای شناساندن این گونه افراد تأثیرگذار، تشویق کند.

وی تصریح می‌کند: بهره‌گیری از کارشناسان و متخصصانی ازجمله حجت الاسلام والمسلمین سیدکاظم طباطبایی، محمدرضا جباری، رضا مختاری و امین حسین پوری و نیز محمدعلی امیرمعزی، سیدعلیرضا حسینی شیرازی، ان شاءا... رحمتی، غلامرضا زکیانی، عبدالرضا مظاهری، محمدباقر ملکیان، احمد ابوحمزه، سعید شفیعی و سیدمحسن ماجدی به عنوان مصاحبه شونده در این مستند، به منظور حفظ میراث شیعه، صورت گرفته است تا مخاطب را برای شناخت بیشتر، تشویق و ترغیب کند.

گفتنی است، کتاب «الکافی»، مهم ترین و معتبرترین منبع از کتب اربعه شیعه است که «محمد بن یعقوب بن اسحاق کلینی مشهور به «ثقه الاسلام کلینی» و «شیخ المشایخ»، در مدت بیست سال آن را گردآوری کرده است. این کتاب در سه بخش اصول، فروع و روضه تألیف شده است. اصول کافی، مشهورترین بخش الکافی است و کلینی تلاش کرده است احادیث الکافی را براساس اصل مخالفت نکردن با قرآن کریم و موافقت با اجماع، جمع آوری کند.

اخبار هنری مشهد

هنرنمایی بازیگر مشهدی در سریال «هفت سر اژدها»

سروش طاهری، بازیگر مشهدی تئاتر، تلویزیون و سینما، در سریال «هفت سر اژدها» حضور دارد. به گزارش شهرآرانیوز، «هفت سر اژدها»، سریالی به کارگردانی ابوالقاسم طالبی است که پیش از این با نام طلاق شناخته می شد.

در این سریال که قرار است به زودی از شبکه ۳ سیما پخش شود، بازیگران سرشناسی حضور دارند که در این میان، نام سروش طاهری، بازیگر تئاتر و تلویزیون اهل مشهد، نیز دیده می شود. طاهری، کارشناس ارشد تئاتر، در سال های اخیر جزو پرکار ها و موفق های تئاتر در عرصه بازیگری و کارگردانی بوده است و عضویت هیئت مدیره انجمن هنر های نمایشی خراسان رضوی، بازبینی جشنواره نمایشنامه خوانی خراسان و داوری جشنواره تئاتر کوتاه دانشجویی را در کارنامه خود دارد. طاهری در دو فیلم سینمایی، ۱۰فیلم تلویزیونی، دوازده سریال و پنجاه تئاتر بازی کرده است.

ایستگاه هنر

ثبت رکورد «تمساح خونی» در اولین روز اکران

نخستین ساخته «جواد عزتی» موفق شد با جذب بیش از ۱۸هزار مخاطب، رکورد جدیدی را برای اولین روز نمایش یک فیلم به ثبت برساند. به گزارش خبرآنلاین، تمساح خونی پس از اقبال خوبی که در جشنواره فیلم فجر به دست آورد، حالا در نخستین گام موفق شده است با جذب بیش از ۱۸هزار مخاطب، رکورد دوساله تعداد مخاطب در روز نخست نمایش یک فیلم را از آن خود کند. «تمساح خونی» موفق شد در روز گذشته، با نمایش در ۱۸۷سالن، ۱۸هزار و ۲۰۰مخاطب داشته باشد و یک میلیارد و ۵۰میلیون تومان بفروشد. این رقم، بیشترین میزان فروش روز نخست یک فیلم پس از ثبت رکورد روز ۲۶آبان ۱۴۰۰است. «تمساح خونی» در شرایطی برگ برنده اکران نوروزی سینما ها در سال ۱۴۰۳است که چند اتفاق، سبب رقم خوردن این استقبال خوب در روز نخست نمایش فیلم شده است؛ نخست، اقبال خوبی که از فیلم در جشنواره فجر امسال شد و پشتوانه مثبت مغتنمی ازسوی منتقدان، داوران جشنواره و مردم برای این فیلم مهیا شد. دوم، کنجکاوی های زیاد برای تماشای نخستین ساخته جواد عزتی بوده است. عامل بعدی به حضور روز گذشته این بازیگر در سینمای لوتوس بازمی‌گردد که موفق شد در چند سانس، مخاطبان بسیاری را راهی این پردیس سینمایی کند.

چارسوق هنر

مدرس، مجری مسابقه نوروزی «برد-برد» شد

فصل دوم مسابقه «برد-برد» با اجرای امیرحسین مدرس، هنرمند خراسانی، در نوروز از شبکه آی فیلم به روی آنتن می رود. به گزارش ایسنا، ضبط فصل دوم مسابقه تلویزیونی «برد-برد» به تهیه‌کنندگی محسن کرمی و کارگردانی مسعود عسکری از چندی پیش آغاز شده است و اولین قسمت از این مسابقه در نوروز ۱۴۰۳ روی آنتن شبکه آی فیلم خواهد رفت. در فصل دوم «برد-برد» همانند فصل اول، هم شرکت‌کنندگان داخل استودیو و هم طراح سؤال ها که همان مخاطبان در منزل هستند، سهمی از جوایز مسابقه خواهند داشت.

«جنت آباد»، برنامه رمضان و نوروز رادیو تهران شد

تهیه‌کننده برنامه رمضان و نوروز رادیو تهران با اشاره به جزئیات این برنامه بیان کرد: «جنت آباد» در این ایام، هر روز روی آنتن می رود و هر قسمت یک مجری میهمان دارد. مریم سادات آصفی با اشاره به تهیه‌کنندگی برنامه رمضانی و نوروزی رادیو تهران در توضیحاتی در این باره به خبرنگار مهر گفت: برنامه «جنت آباد» هر روز از ساعت ۱۷ تا ۲۰ روی آنتن می رود که مهدی مجنونی اجرای آن را برعهده دارد اما هرشب یک مجری میهمان هم داریم.

«تکه ای از تو»ی شاهرخ فروتنیان در «سینماآنلاین»

فیلم کوتاه «تکه ای از تو»، به کارگردانی هادی نوری، از یکشنبه ۲۰اسفند ۱۴۰۲ در بخش «سینماآنلاین» فیلم نت اکران آنلاین می شود. شاهرخ فروتنیان، مائده طهماسبی، نازنین احمدی و هادی نوری، بازیگرانی هستند که در این فیلم کوتاه نقش آفریده اند. فیلم پس از پایان اکران آنلاین خود در بخش «سینمای دیگر» فیلم نت عرضه خواهد شد.